

El Mite dels Pioners Equitatius i la Realitat de la Rochdale Society. Breu Relat dels Inicis del Cooperativisme (i III), per Josep Edo

Josep Edo, Historiador

Els pioners: la creació del mite i la realitat societària

Si la narració mítica és aquella que serveix per reflectir algun fet que la comunitat considera que ha d'esser recordat com a il·lustració de costums, o d'algun fet que dóna sentit a certes idees, mes enllà del recompte de la realitat històrica, la història dels pioners de Rochdale té certament molts elements de narració mítica. I tal com passa en aquestes narracions, el substrat històric que conté és només la base sobre la qual, més tard, es relliguen tradicions superposades.

Possiblement el mite de Rochdale és, sobretot, un mite del segle XX ja que, d'entrada, el camí emprés creava molts dubtes entre els seus contemporanis. “Els vells cooperativistes erraren en el sentiment, però els actuals erren en direcció al materialisme” deia William Pare el 1870, el mateix any en que E.V. Nale escrivia “el cooperativisme, actualment, sembla estar en perill de perdre's enmig del seu propi èxit” (Bonner, 1961, p.87).

Arnold Boner fa una síntesi clara d'aquesta etapa transitòria:

...el moviment cooperativista inicial nascut com a reacció a la revolució industrial fracassà, però va reviure a Rochdale i es va desenvolupar com un moviment nacional amb organitzacions de caràcter nacional. Encara que la línia de descendència és clara, el nou moviment difereix clarament de l'antic. Els primers cooperativistes aspiraven a la creació de comunitats d'auto ajuda i auto govern aïllades de la perversió econòmica, social i moral del 'vell món immoral', però el nou moviment cooperativista va eliminar tota intenció d'isolar-se del món exterior, encara que els pioners de Rochdale i algunes altres societats tinguessin inicialment la idea d'establir comunitats cooperatives....el perill de que en comptes de reformar el món mitjançant un major creixement i influència fos la realitat la que transformés el moviment cooperatiu d'acord amb les idees i pràctiques esteses en la societat era i és el gran perill que havia d'èsser evitat. (Bonner, 1961, p.87).

És per això que podem pensar que durant la segona meitat del segle XIX el mite de Rochdale encara no havia pres forma, més enllà dels seus propis propagandistes.

Un exemple d'aquesta formulació tardana del mite la trobem en els anomenats principis cooperatius de Rochdale. Tal com diu A. Bonner “els propis pioners, no varen formular cap declaració de principis, i com a conseqüència d'això cada escriptor de la història dels pioners, que ha intentat establir aquests principis ha fet una llista diferent.” (Bonner, 1961, p.48).

Les úniques regles fetes pels mateixos pioners són les publicades a un almanac anual de la Rochdale Society en què es donen normes organitzatives i de conducta relatives a les transaccions comercials. El que tenim, per tant, com a base històrica, són regulacions i comentaris d'ordre pràctic sobre comportament comercial.[\[1\]](#)

Però seria injust menystenir l'aportació teòrica dels pioners al moviment cooperativista. Per això, un anàlisi i valoració d'aquestes normes publicades ens poden permetre donar una correcta valoració de quina va ser la importància de la seva aportació als criteris de funcionament del cooperativisme modern. Per fer-ho, acceptarem la distinció que ells mateixos fan entre objectius i principis. Els objectius els varen fixar explícitament en l'anomenada 'Law the First' que establia (Bonner, 1961, p.46):

Els objectius i plans d'aquesta Societat són formar acords pel benefici pecuniari i la millora de les condicions socials i domèstiques dels seus membres, obtenint suficient quantitat de capital en accions d'una lliura cadascuna, per a portar a terme els següents plans i disposicions:

- L'establiment d'un comerç per a la venda de provisions, robes, etc.

- La construcció o adquisició de cases, en les quals puguin residir els membres que vulguin ajudar-se mútuament a millorar les seves condicions domèstiques iniciar la fabricació d'aquells articles que la Societat determini, per a l'ocupació dels membres que estiguin sense feina o que estiguin patint degut a les reiterades reduccions de salaris.

- Iniciar la fabricació d'aquells articles que la Societat determini, per a l'ocupació dels membres que estiguin sense feina o que estiguin patint degut a les reiterades reduccions de salaris.

- Com a benefici i seguretat addicionals per als membres d'aquesta Societat, s'adquirirà o llogarà una propietat o propietats de sòl, que serà cultivat pels membres que estiguin en atur o tinguin un treball mal remunerat

- Que tan aviat com sigui possible, la Societat procurarà disposar dels mitjans de producció, distribució, educació i govern, és a dir, establir una colònia domèstica autònoma d'interessos units o ajudar a altres societats a establir-les.

- Que per a la promoció de la sobrietat, s'obri una "casa d'abstinència" en un dels locals de la Societat tan aviat com sigui possible.

Com es pot veure, els objectius coincidien amb els exposats per Wiliam King deu anys abans a *The Cooperativist*, i es corresponien amb el pensament de la majoria oweniana dels seus fundadors. Però de tots ells només el primer va ser assolit plenament, els altres formaven part de l'antic cooperativisme que estava a punt d'arribar a la seva fi a Rochdale. De fet, la idea de crear 'una colònia domèstica autònoma' va ser l'última vegada que es plantejà i va ser, sobretot, un tribut a la idea oweniana, però mai un objectiu realista, ja que estava en contradicció amb la pràctica de distribució del "diví" que feia impossible l'acumulació de capital necessari per assolir-lo.

La paradoxa és que va ser el "diví" la clau de l'èxit de Rochdale.

No es pot, però, dubtar de la sinceritat del pioners ja que, en un principi (encara que durant un període molt curt) la cooperativa de consum volia ser el mitjà per arribar a objectius més amplis.

Va ser per pur pragmatisme que el nou cooperativisme empresarial que naixia desistia de la fita de construcció de la comunitat cooperativa, en què els seus membres visquessin i treballessin junts la seva pròpia terra i les pròpies fàbriques, escapant així d'un industrialisme competitiu i creant un món moralment nou i diferent, basat en l'ajuda mútua, l'equitat i la germanor^[2]. És en aquest sentit que podem dir que el projecte fundacional dels pioners de Rochdale va fracassar mentre assolía l'èxit econòmic i empresarial.

Mentre que els objectius fixaven les fites a assolir a llarg termini, els principis només es referien a l'activitat comercial de venda de provisions. Tot i així, ens donen informació que permet conèixer alguns elements essencials de l'èxit de la nova empresa cooperativa. Aquests principis estaven encapçalats per una declaració general a la qual seguia un conjunt de normes concretes:

El present Moviment Cooperatiu no es vol immiscir en les diverses diferències religioses o polítiques que existeixen actualment en la societat, sinó per un llaç comú, és a dir, pel propi interès posar junts els mitjans, les energies i els talents de tots per al comú benefici de cadascú.

- 1.- El capital ha d'ésser d'aportació pròpia i retribuït amb una taxa fixa d'interès.
- 2.- Només s'han de subministrar als membres les més pures provisions que es puguin obtenir.
- 3.- Sempre es donarà el pes i la mesura completa.
- 4.- Es cobraran els preus de mercat i no es donarà ni demanarà crèdit.
- 5.- Els beneficis es dividiran proporcionalment a la quantitat de compres fetes per a cada membre.
- 6.- El principi 'un membre, un vot' prevaldrà en la gestió, sense discriminació del sexe dels membres.

8.- Un determinat percentatge dels guanys ha de dedicar-se a educació.

9.- Freqüents declaracions i estats de comptes han de ser presentats als membres (Bonner, 1961, p.48-49).

Tal com diu Bonner, cada autor que ha parlat del moviment cooperatiu ha creat la seva pròpia llista de principis dels pioners^[3], però totes tenen en comú ser un conjunt de normes de caràcter eminentment pràctic per a la gestió comercial d'un establiment mercantil (encara que a Holyoake li sigui difícil renunciar al seu passat de propagandista owenià i seguís incloent entre els principis objectius de transformació social que la Rochdale Society havia ja abandonat quan ell escrivia).

El paràgraf inicial que precedeix l'enumeració dels principis és una declaració de neutralitat en relació a les opinions polítiques i religioses, i una defensa de l'interès propi com a mitjà per assolir el benefici comú, en total sintonia amb la coneguda idea de la 'mà invisible' d'Adam Smith.

Dels principis destaca la idea que el capital hauria de ser aportat exclusivament pels socis. Amb els primers èxits empresarials, el finançament exclusiu a través dels socis va ser abandonat i això va ser la causa de conversió en mercantil de part de l'empresa cooperativa.

La regulació de qualitat i quantitat dels productes venuts són fruit de l'època, encara que podrien traduir-se a l'actualitat amb criteris de veracitat comercial.

La norma que fixa que es cobraran preus de mercat és especialment rellevant ja que denotava la intenció d'evitar experiències passades en les quals s'entrà en competència amb els comerciants establerts i en les quals les fluctuacions dels mercats varen conduir a crisis, moltes vegades definitives, dels establiments cooperatius.

El principi de decisió democràtica representava a més una reivindicació del dret de les dones reconeixent-les-hi, tal com assenyala Holyoake, el dret a "disposar dels seus estalvis fossin solteres o casades, (i això) molt abans que la Married Woman's Property Act estigués promulgada". Els tres darrers principis fan referència a la gestió i a l'educació.

Deixant al marge d'aquest breu repàs, en els principis quart i cinquè, d'especial rellevància econòmica, que seran comentats en el paràgraf següent, podem veure que sigui quina sigui la importància que es vulgui donar als principis de la Rochdale Society, aquests no tenen ni la repercussió teòrica de les formulacions d'Owen ni la força divulgativa de les del Dr. King.

La inesperada i decisiva sort financera dels pioners

Tenir sort no és cap demèrit empresarial, i indubtablement als pioners la sort va acompanyar-los almenys en l'àmbit financer.

En la seva 'Historia dels equitables pioners de Rochdale', ^[4] Holyoake explica com la societat dels pioners va fer front a una crisi originada pel rumor malintencionat que deia que la cooperativa no estava en condicions de retornar els diners que tenia en dipòsit. La narració, teatralitza la situació amb tanta habilitat formal que fins i tot la pel·lícula que va fer-se per celebrar el centenari de la creació de la Societat de Rochdale centra la trama argumental en aquest episodi. El fet de ser cert ja que el moment era propici a situacions com aquesta. Però per bé que sigui una experiència certa, no deixa de ser una anècdota.

El que no va ser anecdòtica va ser la fallida del Rochdale Saving Bank, propietat d'un comerciant local, que va tenir lloc l'any 1849. En aquell moment res feia preveure que l'empresa dels pioners pogués anar

molt més enllà de la pura supervivència davant de les reiterades crisis que anaven produint-se. El col·lapse del Savings Bank va representar un augment tan considerable dels dipòsits d'estalvi que es pot dir que va ser en aquest moment que la societat cooperativa va aconseguir una indiscutible solidesa econòmica (Bonner, 1961, p.51).

Per als afectats per la fallida del banc, la cooperativa apareixia com una alternativa fiable per a dipositar els seus estalvis, ja que la seva forma de gestió els hi permetia tenir un seguiment i control directe dels dipòsits, i aquest va ser l'element determinant per captar gran part dels recursos salvats de la fallida del banc.

Així, per primera vegada la Rochdale Society disposava de recursos financers molt per damunt de les necessitats que l'activitat comercial requeria i això permetia deixar de pensar en termes de reposició per fer-ho en termes d'inversió. A partir d'aquest moment la cooperativa començaria a plantejar i abordar nous projectes amb noves perspectives. El primer va ser la creació d'una societat de venda al major que proveís a petites cooperatives, més tard la construcció d'habitatges i, finalment, la inversió en una societat per crear una empresa productora de farina.

La concreció d'aquesta expansió econòmica la podem veure ja l'any 1850, quan la societat va impulsar l'adquisició de la Corn Mill Society, amb una inversió de 100 lliures, a la qual s'afegí l'aportació de la Brickfield Equitable Pioneer' Society i d'altres accionistes, fins a reunir el total de 1.000 lliures necessàries per a la compra d'un molí que va començar a funcionar a primers de 1851. La Corn Mill Society, va ser possiblement la primera empresa conjunta gestionada per empreses cooperatives de consumidors.

Però més enllà del cop de sort que per la Rochdale Society representà la fallida del Rochdale Saving Bank, seria injust no valorar que ja en el mateix moment de la constitució de la Societat dels pioners de Rochdale varen establir dos principis determinants alhora de donar viabilitat al projecte.

El primer era la distribució de guany ("diví") en funció del volum de compra realitzat per cada soci. Aquesta distribució, ja practicada amb anterioritat per algunes cooperatives, tenia dos efectes bàsics encara que de signe contrari. Per una banda, limitava les possibilitats d'acumulació de capital tan bàsica per assolir els fins owenians de créixer en sentit vertical creant llocs de treball per als socis cooperativistes. Però per l'altra banda, transformava el que hauria estat un simple descompte comercial en un estalvi acumulat i disponible que aconseguia una total fidelització de la clientela, el que seria bàsic per fer créixer el mercat i assolir una major dimensió. Aquest seria l'element sobre el qual es construiria el nou moviment cooperatiu i el principi distintiu en relació al cooperativisme de treball.[\[5\]](#)

L'altre principi, amb efectes econòmics rellevants, era el de no vendre ni comprar a crèdit.[\[6\]](#) Aquesta pràctica, més enllà dels efectes positius pel que fa a evitar morosos, reduïa la necessitat de capital circulant a la mínima expressió. D'aquesta forma s'iniciava una pràctica que seria essencial dins del comerç al detall: aconseguir la rendibilitat no tant pel marge com per la rotació del producte.

Amb aquests principis els pioners equitatius havien establert les bases, els mitjans i l'objectiu a assolir. L'era del cooperativisme empresarial havia començat a l'àmbit del comerç i contràriament amb el que havia passat a l'etapa del mercantilisme econòmic, la inversió es centraria en la creació de xarxes comercials mentre que la creació d'indústries només tindria un caràcter clarament instrumental.

L'acumulació per a la producció seguirien fent-la els antics comerciants manufacturers, que s'unirien en noves formes societàries ara ja anomenades "capitalistes".

El cooperativisme de consum

La Societat dels pioners equitatius de Rochdale ben aviat assolí importants èxits econòmics. La creació de societats de venda al major i la participació en la constitució de la Corn Mill Society són una prova d'aquest èxit.

I va ser la capacitat d'adaptació i de trobar en cada moment el camí que fes viable el projecte el que va fer de Rochdale una experiència imitada.

L'aprenentatge no està exempt d'errors i el nou moviment cooperativista va equivocar-se en més d'una ocasió. Però se'n va sortir, encara que alguns pensessin que ho feien pel camí equivocat.

La mateixa experiència de la Corn Mill Society és un valuós element de reflexió.

L'èxit empresarial va portar a la decisió de comprar un altre molí per ampliar la producció. Per aquest motiu es va decidir buscar nou capital, que tenint en compte l'alta rendibilitat de l'empresa, no havia de ser difícil d'aconseguir. Però aquesta decisió econòmica conduïa a la vegada a un èxit empresarial i a un fracàs cooperatiu. La demanda de capital que requeria la societat va ser impossible cobrir-la amb noves aportacions dels socis, tal com havien previst en formular els principis cooperatius. L'entrada de nous inversors aliens a la idea cooperativa va dur a l'empresa a la seva transformació en societat anònima.

L'experiència va ser prou important com per plantejar-se una reflexió i extreure'n un lliçó de futur, però sembla que no va ser així i el moviment cooperatiu ha repetit el mateix camí reiteradament veient-ho sempre amb l'estupefacció que provoca un fet inèdit i sorprenent.[\[7\]](#)

Una altra operació que va representar un gir en relació als objectius cooperatius inicials va ser la construcció d'habitatges que es va dur a terme l'any 1868. Com explica GDH Cole (1944):

... quan els pioners van portar a terme la construcció de cases pels seus membres, la noció de comunitat de vida implícita en els seus objectius fundacionals havia desaparegut. La construcció de cases pretenia oferir habitatges ben construïts a preus raonables, sense que es plantegés, tal com s'havia pensat en un principi, cap projecte de millora mútua mitjançant una estructuració de vida comunitària". Novament el realisme s'imposava als principis i també en aquesta ocasió els pioners varen reformular els seus objectius per donar viabilitat al projecte.

La història del moviment cooperativista no havia fet més que començar. La irrupció del cooperativisme de treball impulsat pels Christians socialists va encetar una polèmica que marcà profundament el cooperativisme anglès. Va fer-se forta la idea que el cooperativisme de treball havia de basar-se en el cooperativisme de consum i no a la inversa.

La producció que no s'ajusta al mercat i no es regeix per les seves indicacions, sinó que és fixa com a objectiu donar ocupació als treballadors, porta inevitablement al fracàs de l'empresa. La venda amb la competència que implica el mercat lliure està plena de perills. La carència o la limitació de capital obliga a acudir al préstec.....atenent a correctes principis cooperatius el treball ha de regular-se atenent a les necessitats del consum, i no el consum a les necessitats del treball o del capital (Staudinger, 1930, p.58).

En el mateix sentit es va manifestar Beatrice Webb (1858-1943) que va ser una de les teòriques de més influència en el cooperativisme britànic[\[8\]](#). I va ser ella qui va fer les crítiques més severes als plantejaments dels Christians socialists. Així, per exemple, assenyala que "la veritable associació de productors que disposen del seu propi capital i controlen la seva empresa només existeix en els àmbits en què no s'han viscut les transformacions de la revolució industrial, i la majoria d'aquestes associacions son minúscules" (Webb, 1987, p. 168).

Quan escrivia això, res feia ombra a les cooperatives de consum que s'havien erigit com l'eix vertebrador del cooperativisme a Gran Bretanya. El cooperativisme de treball seguiria altres camins sempre més modestos. El cooperativisme artesanal seguia vivint al marge reclòs en petits mercats locals, portant a terme petites transformacions socials que poques vegades els historiadors s'han parat a tenir en compte.

'I never ask advice about growing' Alice said indignantly

LEWIS CARROLL

L'empresa dels pioners, va néixer amb uns objectius que dia a dia van anar canviant. Ni tant sols el camí va ser com els fundadors de la Rochdale Society of Equitable Pioneers havien pensat. El que inicialment es va plantejar com una empresa de millora en la subsistència i transformació social ben aviat es va convertir en una forma de gestió empresarial eficient. Mentre es renunciava a les utopies és van trobar noves fites a assolir a la vegada que creixia la seva influència en el moviment cooperativista arreu del món.

Avui tots els cooperativismes es reclamen de Rochdale, perquè Rochdale va ser l'experiència d'èxit sobre la que es va construir l'èpica del cooperativisme modern. Quan més tard el moviment viuria etapes difícils, la seva organització i els seus principis serien ja prou sòlids per poder-les superar.

A Anglaterra Rochdale va significar la fi del cooperativisme artesanal i fins i tot l'industrial, que encara viuria experiències tan excepcionals com efímeres^[9].

Però no sempre s'ha sabut destriar el mite de la història i aprendre de la llarga experiència d'un moviment complex però engrescador. Els reptes segueixen vigents pel qui vulgui afrontar-los.

Les paraules de Beatrice Webb poden seguir essent vàlides, però malgrat això, avui, aquell cooperativisme que ella creia 'marginal' pot trobar un nou àmbit d'actuació econòmica i de transformació social. La nova realitat social demana aquesta redefinició.

També els perills que el creixement ràpid han representat pel cooperativisme, al llarg de la seva història, poden ser replantejats sobre noves bases. No sempre s'ha de repetir el final de la Corn Mill Society, encara que experiències recents no ens deixin ser optimistes en aquest sentit.

No es pot, però, en ple segle XXI, pensar en retornar a les idees utòpiques del pensament d'Owen i voler imaginar que és possible desplaçar la idea de benefici mitjançant les virtuts d'altruisme i reciprocitat. Els nous objectius han de sorgir del nostre món en transformació. Avui no seria acceptable que tornéssim a publicar un anunci del "començament d'un nou mil·lenni fundat en els principis de la racionalitat i les pràctiques conseqüents" (Economist, 4 d'agost de 1821, citat per Thompson, 1989, vol II, pàg 402).

I, sobretot, cal tenir en compte que la inexhaurible font d'experiències del cooperativisme és un patrimoni que només es pot conservar convertint-lo en eina de transformació social: repensant el mite dels pioners equitatius i aplicant els ensenyaments de la Rochdale Society.

Notes

^[1] L'any 1995 (a les acaballes del segle XX) el Congrés de l'ACI (*) aprovà una declaració sota el nom de 'la identitat cooperativa' que serà a partir d'aleshores identificada com els principis de Rochdale. Aquesta declaració, genèrica i ambigua, serà útil per donar cabuda a tota mena d'activitats econòmiques, socials i culturals sota l'àmbit del cooperativisme, però poc tenia a veure amb les normes comercials concretes de Rochdale que establien, per exemple, que 'en les vendes s'haurà de donar el pes i la mesura complerta'.

El rigor britànic dels redactors d'aquesta darrera declaració els obligà, però, a explicitar en l'apartat 'valors' quina era la tradició en la qual es basaven i ens diuen que "basant-se en la tradició dels seus

fundadors, els socis cooperatius fan seus els valors ètics d'honestedat, transparència, responsabilitat i vocació social". I això és tot; ni més ni menys.

(*)La **Alianza Cooperativa Internacional (ACI)** és una organització no governamental que funciona com una federació de cooperatives i representa el moviment cooperatiu mundial. Va ser fundada el juliol de 1895 com a resultat de l'activitat d'Edward Vansittart Neale i un grup de socialistes cristians.

[2] L'única experiència exitosa d'aquest projecte 'utòpic' va tenir lloc seixanta-cinc anys més tard, l'any 1909, en el territori que aleshores s'anomenava Síria otomana i va ser duta a terme per un grup de colons jueus. Prengué el nom de Degania i va ser la primera d'un reguitzell de colònies semblants anomenades kibutzim.

[3] Holyoake fa una recopilació semblant però referint-se a la Rochdale Co-operative Manufacturing Society creada el 1854 i diu que la societat tenia com a objectiu "fer possible que els seus membres puguin obtenir els guanys provinents dels seu propi capital i treball" i fixava seguidament els catorze principis següents:

1. *Els Pioners donaran exemple creant una botiga a partir de l'aportació dels seus propis recursos.*
2. *Subministrant les més pures provisions que puguin obtenir.*
3. *Donant sempre el pes i la mesura complerta.*
4. *Venent a preu de mercat, i no competiran a preus inferiors als d'altres botigues.*
5. *No demanant crèdit ni donant-lo, essent així exemple per desencoratjar l'endeutament entre la classe treballadora.*
6. *Donant els guanys als seus membres en proporció a les compres que hagin fet. Mostrant així que aquell que guanya ha de compartir-ho.*
7. *Induint als seus membres a ingressar els beneficis percebuts al Banc de la Botiga per guardar-los, ensenyant-los així a estalviar.*
8. *Es fixant una taxa d'interès del 5 per cent, de forma que el treball i el comerç (que són els que fan fructificar el capital) tinguin les mateixes oportunitats de guany.*
9. *Repartint al magatzem els beneficis entre els que hi treballin de forma proporcional als seus salaris.*
10. *Destinant un 2 per cent de tots els beneficis a millorar i fer més eficients els seus membres.*
11. *Donant a tots els membres el dret democràtic de votar (una persona un vot) tots els nomenaments o propostes, i donant a les dones el dret a disposar dels seus estalvis fossin solteres o casades, i això molt abans que la Married Woman's Property Act estigués promulgada.*
12. *Es manifestà la intenció d'estendre el comerç i la manufactura cooperativa mitjançant la creació d'una Ciutat Industrial on el delictes i la competència desapareguessin.*
13. *Amb la creació d'una empresa de venda al major varen crear els mitjans per satisfer les seves necessitats professionals, i proporcionar provisions veritablement genuïnes, que hagués sigut impossible obtenir d'altra forma.*
14. *Donaren a la botiga la concepció d'una institució que fos germen d'una nova vida social en què prevalgués l'ajuda mútua, la moralitat i la competència de la gent treballadora.*

[4] La traducció catalana es va fer de l'edició francesa i va ser publicada per l'Editorial Tremp l'any 1937

[5] "El senyor William Cambers, en un discurs sobre la cooperació, expressa aquesta veritat: 'Sense el principi de l'acumulació dels profits, la cooperació no és més que una cosa insignificant' . Els 24 anys (?) d'existència de la cooperació que precediren la inauguració del magatzem de Rochdale, foren dies insignificants de la cooperació" (Holyoake, 1937, p.43).

[6] "Un dels primers punts fou conduir els afers atenent-se al que denominaven 'el principi dels diners al comptat', i rebutjar la línia del crèdit... Era un punt de llur educació socialista que els feia considerar el

[7] Potser a Guissona trobem el darrer exemple?

[8] Una afirmació encara més contundent en aquest sentit, és la de Charles Gide: "hay un interés general público, que está por encima de los intereses de la clase obrera y que está representado más que por el Estado, por los consumidores organizados" (Gide, 1933)

[9] I mai es va poder resoldre satisfactòriament, en aquest tipus de cooperatives, la qüestió de les aportacions de capital.

Mondragon l'experiència d'èxit en l'àmbit del cooperativisme industrial demanava als seus socis una aportació de 200.000 pessetes (*) (de l'any 1956 o sigui 400.000€ en valor actual) que equivalien a deu anys de salari, pel que, com menys pel que fa al aspecte financer, es fa difícil considerar el seu inici com estrictament cooperatiu

(*) Ormaechea, José Maria, "El liderazgo del promotor cooperativo Don José Maria Arizmendiarieta" a Irizar, Iñacio, *Empresa Cooperativa i Liderazgo*, Mondragon Unibertsitatea, 2005.

Referències

Bonner, Arnold. (1961). *British Cooperation*, The Co-operative Union, Manchester: Co-Operative Union.

Cole, G.D.H. (1944). *A Century of Co-operation*. Oxford: George Allen & Unwin Ltd.

Holyoake, George J. (1937). *The Co-operative Movement Today*. Memphis: General Books LLC.

Staundinger, Franz. (1930). *Cooperativas de consumo*, Barcelona: Editorial Labor.

Thompson, E.P. (1989). *La formación de la clase obrera en Inglaterra*, vol. 2. Barcelona: Crítica

Webb, Beatrice. (1987). *The Co-operative Movement in Great Britain*. Aldershot: Gower Publishing Co. Ltd.

Per citar l'article: Edo, J. (2014). El Mite dels Pioners Equitatius i la Realitat de la Rochdale Society. Breu Relat dels Inicis del Cooperativisme (i III). *Catxipanda*, 1(1). Recuperat (data de visualització), a <http://wpu.ir/y4aq2>